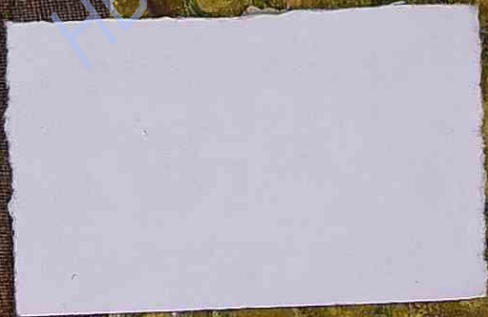


БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. І. Мечникова



СЕСТРА

ОПОВІДАННЯ

*Марта Вовзна.*

---

Ціна 7 коп. ср.

---

САНКТПЕТЕРБУРГЪ  
1862

## СІЛЬСКА БИБЛІОТЕКА.

1860.

	ЦІНА:
	к. ср.
1. Казка про дівку Семплітку . . . . .	3
2. Підрехачь.—На пушанні якъ завяза- по. Оповідання <i>Гр. Квітки (Основ'яненка)</i> . . . . .	3
3. Сіра Кобіла. Оповідання <i>Продчука</i> . . . . .	5
4. Чари. Оповідання <i>Марка Вовчка</i> . . . . .	5
5. Ліхо не безъ добра. Оп. <i>Ганни Борвінокъ</i> . . . . .	3
6. Въ-осені літо. Оповідання <i>Кі жъ</i> . . . . .	3
7. Дідь Міна и баба Мійниха. Оп. <i>М. Номича</i> . . . . .	10
8. Гамалія. Поэма <i>Тараса Шевченка</i> . . . . .	5
9. Топіля. Баллада <i>Его жъ</i> . . . . .	5
10. Тарасова нічъ. Поэма <i>Его жъ</i> . . . . .	3
11. Катеріна. Поэма <i>Его жъ</i> . . . . .	15
12. Наймичка. Поэма <i>Его жъ</i> . . . . .	15
13. Псалми Давідові. Перекладъ по-нашо- му <i>Тарасъ Шевченко</i> . . . . .	7

1861.

14. Граматка <i>П. Куліша</i> . . . . .	5
15. Гайдамаки. Поэма <i>Тараса Шевченка</i> . . . . .	20
16. Ориса. <i>Идітій П. Куліша</i> . . . . .	5
17. Бабуся съ тогб світу. Народне оповідан- ня про помёрші дѹши. . . . .	5
17. Очаківська віда. Козацьке оповідання. . . . .	2

## СЕСТРА

ОПОВІДАННЯ

МАРКА ВОВЧКА

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

Одобрено цензурою. С. Петербургъ. 21 іюля  
1862 г.

к.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ДЕПАРТАМЕНТА УДѢЛОВЪ

## СЕСТРА.

### I.

Мати вмёрла — и ще малесенькою була, добре й не запам'ятаю. Тільки мині наче снитця, що хита́въ мене хтось у колісці и співа́въ надо мною тихесенько.

Якъ поховали паніматку, ба́тько не хоті́въ у-  
дру́ге ожені́тись. »Не бу́де вже надъ мою першу ми-  
лу«, бу́ло ка́же. »Коли́ Госпо́дь її при́нявъ, неха́й  
уже́ діточки господарю́ють!«

Ба́тько нашъ бу́въ дуже́ добрий; жа́лувавъ насъ  
обо́хъ рівно, и бра́та й мене́. Жили́ ми при достат-  
ку, всёго бу́ло дово́лі; що́ бу́ло собі задума́ю, те й  
зроблю́: все́ мині вільно бу́ло. Що́ яке́-то моє́ диво-  
ва́ння бу́ло роскі́шне й весе́ле, то й згада́ти любо́!  
Неха́й мій ба́тенько ца́рствує!

Погуля́ла дівчи́ною ро́ківъ зо́ три; сва́тають ме-  
не́. Я все́ не хочу́, а ба́тько не си́луе, хоть тамъ яки́  
були́ й бага́ті, и пи́шні женихи́. Ажъ ось посла́въ  
и мині́ Госпо́дь до па́ри й любо́ви. Мій жени́хъ бу́въ  
хоро́ший такий, Госпо́ди! Чорня́вий, ставни́й... Такъ  
то вже́ я ёго́ сподоба́ла! Тільки́ й на думці́, що́ Пав-  
ло́; якъ би то ху́тче побачи́тись! А вінъ не зъ на-

шого села бувъ, геть изъ чужо́го. Побáчу—й весе-  
лєнька, а не побáчу, то такий уже сумъ менє візь-  
ме, такий жаль обійме, що й світъ мині не мїлий!  
Спізнїтця вінъ на гуля́ннячко, я й очивіплачу. »Мо-  
же«, думаю, »въ єго дру́га є дівчина.« Ко́лі такъ  
по Се́мені, дру́того дня, и не сподївалась, и не сні-  
лось мині, та й посвáтався вінъ. Бáтько поблагосло-  
вївъ. Дáрмо, що чужесторóнній, та господáрь бувъ  
дóбрый такий, хазїйствовавъ, що й на сторони єго  
всáке знало.

Привїзъ менє чоловїкъ на своє господáрство. Бо-  
же мїй мїлий! якъ-то жили ми любєнько! Та не давъ  
єму Господь дóвгого віку.... Тїлько всєго два рóки  
була я за нимъ. Такий вінъ бувъ любáчий до мене!  
Въ хáту, то й заглянуть весело: якъ у вїно́чку. Си-  
димó, рóбимо, чи такъ говоримо, усє собі въ-кўпці.

Ко́лі тутъ — ли́хо мині тїжке — рознедўжався  
Павло́ мїй. Кидалась я й до знахорївъ, и до ліка-  
рївъ — ніхто нічо́го не врадївъ! *Смєрти*, ка́жуть,  
*не одпєрти*.... померъ Павло́....

Прихавъ за мнєю бáтько, та й до се́бе взявъ.  
Чоловїкову хáту продали и худóбу всю.

»Живї въ мене, дóчка! Чо́го ти маєшь у чужо́му се-  
лі одинóка сидїти! Хи́ба ти сиротá, нехай Богъ мїлує!«

## II.

А братъ мїй тимї часáми оженився, узївъ та́кі  
зъ нáшого села дівчїну; мотóрна така, чепурна, що

й гóді! И дитїнка въ їхъ була, дівчинка, якъ я́соч-  
ка, свїжа й пóвна, якъ гурóчокъ.

Не попла́кала я ще й пївро́ку за своїмъ Павло́мъ,  
а тутъ и бáтька ми поховáли. Ка́жуть лю́де: *Якъ  
одна́ бїда́ йде, то й другу за собою веде́*; то не  
дўрно й ка́жуть! До яко́го часу ми дóбре жили; дáлі  
зъубóживъ мїй братъ: то хлїбъ не вродївъ, то ху-  
дóба вїгинула: а пя́теро дїто́къ Богъ давъ: двї дїв-  
чини й три хлóпці. Жўритця такъ братъ, ажъ вїне.  
Невїстка смутна́я ходить, и дїтки нáвїть посумїли.  
Таке́ вже настáло, що й хлїба ні за що купїти.

»Сєстро!« ка́же братъ, »ко́лі тво́я лáска, позїчь  
мїпї грóшей! Якъ бўду живъ, зароблю́ — оддамъ, а  
вмру, то Богъ то́бі оддасть!«

Я й позїчила єму́ тї грóши, що за хáту й за ху-  
дóбу взяла, та нїби въ насъ и въ хáті повеселїша-  
ло: и братъ заговóрить, и братовá вємїхнєтця, й дї-  
твóра бубонїть, регóчетця. Я радїю: »Слáва Гóспо-  
деві, що и въ насъ, якъ и въ лю́дей, благодáтно!« Ку-  
пївъ мїй братъ худóбу, ставъ потрóху розживáтьця.

Ми зъ братомъ щїро любїлися зъ-рóду, зъ-мáл-  
ку. Щобъ посварїтись, абó скрївдїти одно́ одно́го,  
кри́й Бо́же! Вже якъ тамъ не погодимóсь на чо́му,  
то подаруємось.

И небожáта менє дўже жáлували, ажъ за мене бу́ло  
змагáютьця мїжъ собою: »Се мо́й тїтка!« а той со́бі  
тáгне: »Моя!« Та якъ учєплятця цїлува́ти, то бу́ло й  
робóту зъ рукъ вїхоплять, и хўстка зъ голо́ви спаде́.

Тільки братова багачько гордувала. Уже жь я й годіла, якъ малій дитині, та ні, не вгоділа! »Братова, сэрце!« було ражу їй, »зробімо такъ та отакъ, то добре буде.« Тамъ чи купіти що, чи продати, — зь-рѳду-віку не послухає: хоть шкода сь того видіма буде, вона свого докаже. Передь нею затіхну, поплáчу нишкомъ, та й годі. Не хотіла брата турбувати; зновъ до неї въ ласкавою мѳвою підійду.

Якось розсаду зь нею садимо въ горѳді. Я говорю до неї; вона, мовъ не чѳе, одійшла собі геть. Вáжко ми́ні на сэрці — заспівала собі; співаю, а слѳзи такъ зь очей и ллѳютця... Ко́лі чѳю: »Бѳже помага́й, и день вамъ добрий!« Дивлюсь — се на́ша сусіда. Перехили́лась черезъ тинь, та й клáняється.

Я хутѳньо втѳрла слѳзи. »Добри́-день«, кажу, »сестри́це!«

»А я отсе́ до вась иду́.«

»Та мѳлости жь ва́шої прѳсимо!«

»Чи не продали́ бь ви ми́ні розса́ди трѳшечки?«

»То вже для чужѳго продати, а для сусіди й такъ трѳба да́ти.«

»Ко́лі ва́ша ла́ска, сэрце!« и прѳстягае ми́ні глѳчичка.

Я набрала скі́лько тамъ у глѳчичѳкъ, та й дала їй. Подякувала та жінка, та й пійшла собі.

Братова на мене й накінулася: »Се«, ка́же, »якъ усі господарюва́тимуть, то й господа́рство моѳ рознесу́ть чісто! Такі й золоту́ гѳру розимча́ть!«

Якъ почала́, якъ почала́.... Ма́ти Бѳжа мѳлостіва! Я тільки слѳзми вмиваюсь....

»Братова!« кажу, »не жа́лувала я для вась нічѳго, пѳки щѳ ма́ла! Грѳхъ вамъ буде, що ви мене хліба кусѳмъ тепѳрь дѳрѳкаете!« Покинула робіти й вийшла зь горѳда.

Тя́жко й ва́жко ми́ні. Узяла собі таку́ дѳмку: »Покину́ їхъ, пійдѳ служіти!« Зібрала своѳ добро́; щѳ въ тлѳмѳчокъ скла́ла, а щѳ поклѳкала братавихъ дѳвчѳтокъ та їхъ обділила. У мене було́ всяѳої одѳжиши й не злі́чити, а все добра, но́ва. Скі́лько полѳтна́ було́, ху́сто́къ, пла́хотъ, ю́нокъ! Діти радіють; за́разъ дѳвчѳтѳга й почали вѳіра́тись. »А чи ми́ні га́рно, тіту́сю?« — »А ми́ні?« — »Якъ одда́мся, то завяжу́ отсе́ черво́ну ху́стку«, говоріть; а сама́ ще така́, якъ ўзли́къ. Джергѳчуть ко́ло мене, а ми́ні вже такъ жа́лко, що й словѳчка не скажу́; за слѳзонька́ми світу Бѳжѳго не ба́чу! И діти помітили — жа́луютъ мене: »Тіточко́ лю́бочко! чо́гѳ ви жу́ритесь? Мо́же, хто васъ на́лаяв? Мо́же, ви не здѳжаєте?« Обсіли мене́, якъ дрі́бні пташенѳята. »Не пла́чте«, вмовляють, та ми́ні рученѳятами бѳчи зату́ляють.

### III.

Чѳю, такъ на́дъ вечѳрь, братъ иде́. Я уступі́лась, та й сіла въ кутку́. Вінь, весѳлий, увішѳѳвъ: »Здорѳві, дітѳчки, и ти, сѳстро!« За нимъ и братова́ въ ха́ту. Посіда́ли вечѳрати вони́ й діти.

»А ти чому не йдешь, сестро?«

»Спасібі, братіку, не хочу.«

Вінъ подививсь на мене пильно, и жінці въ вічи, похитавъ головою. »О, жінко!« каже, »се вже, бачу, твої прімхи! Не обижай сестри: гріхъ тобі буде!«

»Отсе міні лиха година та нещаслива! Хибá жъ я въ тебе наймичка, що міні не вільно й словечка сказати! Ганю я твою сестру, чи щó? Я тільки правду щіру сказала!«

Покінула вечеряти и съ хати пійшла.

А старшенька дівчинка до батька: »Чогó се, тату, тітка все плаче? Такъ плаче, що Господи! Щó мати їй сказала?«

Братъ змóвчавъ, тільки по головці дівчинку погладивъ.

По вечері, зближився до мене, сівъ побручъ зо мною, та: »Сестро мой«, каже, »не журись, голубко! Дóсі жили съ тобою любенько, треба бъ такъ и звикувати. Насъ тільки двойко въ світі... Подаруй моїй жінці якé тамъ незвичайне слово, зроби міні такú велику ласку, сестро мой рідненька!«

»Братіку мій, голубчику! Нехай же мене Господь милосердний боронить, щóбъ я съ тобою въ свáрку заходила«, кажу. »Що твой жінка мене обидила, я їй те дарую, тільки важко міні на серці, братіку мій! Нехай поплачу — полéгшає.«

»Не плачь, сестронько, годі!«

»Я, брате, хочу васъ покинути.«

Вінъ такъ и стрепенувсь: »А де жъ ти будешь?«

»Пійду служити!«

»Щó се въ тебе за думки такі, сестро! Зглянься на Бóга!« Почавъ мене вговоряти та вмовляти, и жінку прививъ — и вона прóсить: »Не кидай насъ!«

Почули діти. Бóже! якъ кинутця до мене та въ плачь! »Тіточка наша любенька! хóче насъ кидати! Не кидай, ми тобі будемо годіти, ми тебе шануватимемъ!«

Що противъ ко́го, а противъ дитей я й не зговóрю. Пригорнула маліхъ до серця та тільки плачу.

А братъ думает, що то вже я роздумалась, дякує! »Спасібі, сестро, що ти моїхъ дітокъ жалуешь! Та вони безъ тебе посиротіли бъ, якъ безъ рідної матери.«

А я такі маю думку йти въ службу.

Полягали спати. Я й очей не звелá: обняли мене думки та гáдки, та журба пекуча. Трудно булó й здумати, що десь наймичкою ма́ятимусь! Мала й худобу, и господáрство своє, зрослá въ рóскоши, а доводитця служити за хлѣба шматокъ, та годіти, мóже, и лихóму, и ледáчому кому! Треба й правду, й неправду терпіти, треба привикати! Зазнаю чужбі стороні, якá вона е! Перебуду всякого гóря й лиха! Нїхтó мене не жалуватиме; нїхтó не сяде, не зажуритця коло мене, а ні словця лóбого та щірого не промóвить! Звісно, чужі люде, хóть и добрі, та не знáтимуть, якá я; а я зновъ їхъ не знáтиму.

## IV.

Ранісінько-ранісінько піднялась. Усі сплять; ище й на зорю не займаєтця, — имла. Въ останне глянула на дітокъ, на брата. И братової жалко стало. Взяла свій тлумочокъ та тихенько й вийшла съ хати.

Иду, иду и не оглядуюсь. Отъ и велика могила, що геть за оклицею зеленіє. Зійшла на могилу, та й глянула тогді на своє село; а обечко саме сходить. Село якъ на долоні, такъ мині въ очяхъ и замигтіли білі хати, колбязне цямрінне, розквітлі садкі й городи. Побачила й батьківське подвір'є, и ту вербу кучеряву, голлясту, що малою ще дівчиною під нею йгралась. Стою и зъ місця не зворухнуся, — задивилась. Що мині тамъ кожна стѣжечка, ко́жний кущикъ знаёмісінькі; дивлюсь туді та дітство й дівовання своє розкішне, и замужжя щасливе, и вдівство гірке — все мовъ по писаному вичітую.

Буді мині йти? Нічого й нічого не знаю, и сумь, и неспокій мене обіймає. Чула колись ище одъ батька покойничка, що въ Демянівці живуть якісь родичи наші: матусина небога була одана туді за коваля Ляца. »Пійду собі до їхъ«, думаю: »все мині буде охотнійше служити, де мій рідъ ведєтця.«

Иду шляхомъ, — боюсь такъ, що Мати Бѣжа! Раденька вже, якъ хто навстрічъ мині берєтця. А шляхъ не спить: то той стрінєтця, то инший, то вѣзомъ іде, то йде. Вже скілько сілъ минула, и ко-

зачихъ и паныськихъ, не забарююсь и не дуже въ рєчи захожу: роспитаюсь дорѣги въ Демянівку, подякую за хлїбъ-силъ, та й далі.

Другого дня притомилась я дуже, та й сіла спочити въ холодку підъ вербою. Округі мене то жито полове, а въ житі вўпка лєну гѣлубо цвітє; то ячмінъ колоситця, оддалекі гаєкъ синіє, пісочаний шляхъ у-гѣру закручуєтця, якъ золотá нїтка; день Богъ давъ жаркий, и вїтерєць не дмухне — тихо; тїлько якъсь пташка самá собі щєбєчє, начє моѣ душá бїдолашна, та гудуть бджѣли по-надъ пахучою грєчкою.

Коли дивлюсь — идуть якісь лѣде гурбѣю, и старі, й молоді, и дїтвѣра; збїжились до мене й на добрі-день дали. »Добрі-день!« кажу й собі. »Сядовїтця та одпочїньмо трѣхи.« Бачу, що дуже вони потѣмлені.

»Звідкі васъ Господь немє?« питаю чорнобрѣву, хорѣшу молодїцю, що дитїнку на рукахъ тїшила.

»На прѣщу ходїли, у Києві булі«, каже. »А васъ кудї Мати Бѣжа та добра дѣля ведє?«

»У Демянівку, коли знаєте.«

»Отсе бъ то не знати, коли самі зъ Демянівки! Се намъ одїнь шляшокъ изъ вами; то разомъ и пїйдемо!«

»А чи не знаєте тамъ коваля Ляца?«

»Ляца? Якїй же то ковалъ Ляць? Ні, сєрце, не знаю й не чула. Е въ насъ Ляці, такъ то не ковалі, а такъ собі хлїборѣби, якъ и ми.«



»Спитай мене, молодічко«, озвалась стара бабуся, обділяючи дітокъ, що обсіли її, хлібомъ, и поглядаючи на мене ласкаво. »Я зазнала ще того коваля Ляща и жінку ёго знала, — нехай надь обома земля перомъ! Добрячі були люде покійнички!«

»А давно жь вони померли, бабуся?«

»Даснецько, моє серце. Вже роківъ изъ девятнадцять буде. На одному тижні й померли; якъ щиро любілися, такъ одно безъ одного й не жило. Перше вінъ переставився, а за імъ и вона; въ-купі поручъ и поховали їхъ. Хата спустіла, бо не було въ їхъ ні роду, ні плоду. Се, мабуть, чи не до нихъ ишла? Мбже, рідичка? бо вона була здалека взята.«

»До їхъ, бабуся, та лиха моя доля!«

»Нехай Господь милує! Що жь тобі за пригода така, серце?«

»Иду служби шукати, то думала, що рідичи, то службу мині нарадять, а тепереньки, голівко моя бідная! не знаю, що й робитиму!«

»Шкода журитись, молодічко! *Журобю поля не перейдеш!* Ось я тобі службу наражу. Иди до нашого отця Івана служити. Я въ ёго й крестилась, и вінчалась, и йдосі живу, та, мабуть, и вмру въ ёго. Що-то за добрячі люде, старосвітні, прости! Ихъ тільки двойко, обое старенькі вельми. Була дочка, оддали заміжъ, та не довго й погосподарювала — умерла. Дівчинка зосталась; то старі при собі держить унучечку. Славне таке дитятко, що годі! О-

тець Іванъ уже дуже старій и темний роківъ изъ десять, а служби Божої не кидає. Дознався бувъ владика, що сліпий старець чинить у Божому дому одправу, и заборонивъ. Такъ люде виходили усенькою громадою просити за ёго, щобъ оставлено. »Люде добрі«, рече імъ владика: »коли вінъ такий вамъ любий, то я не бороню ёму стояти при престолові Божому й до кончини ёго віку; треба тільки мені вивірити на свої очи, що темний сліпець благоподобно службу Божу одправляє.« Наіхавъ владика и хвалу Богові оддавъ, що такъ твердо й не помилешно темний править службу Божу, и хрестомъ ёго благословивъ.... Иди до їхъ, молодічко! Роботи буде не багачько. Здужатиму, то й я поможу.«

»Спасібі вамъ, бабуся моя ласкавая! Нехай же Господь дає вамъ усе добре!«

»Ну, тепереньки полуднуймо, та й поберімося далі. Сьогодні й дома заночуємо, коли Богъ дасть.«

## V.

Демінівка та въ долині, мовъ у зеленому гніздечку лежить. Село велике й багате. Дві церкви одна мурована висбка, друга деревіна й давня сільне, ажъ у землю вросла й похилилась. Отець Іванъ живъ за мурованою недалечко; мавъ собі домочокъ и садокъ, и горбдь, — невеличке, та хорбше хазійствечко.

Надъ вечіръ увійшли ми въ село и розбрілісь прочане улищами. Кожне до своєї господи поспішає,

а я за старою бабусею йду. Такъ мині чогось сумно й боязно, ажъ моє серце мре. Якъ перше було, коли йду куди, то весело й залюбки, а тутъ и очей не смію підняти. Увійшла, та й стою сама не при собі. Чую, що стара за мене одповіщає.

»Увійди та одпочинь, дитино«, промовивъ хтось тихо й поважно.

Звела очи, ажъ противъ мене на ліповій лавці старій-старій дідь. Очи йому незрячі, и така въ тихъ очахъ тиша та добрість, що я ніколи й не бачила. Борода біла нижче пояса кучерявитця; сидить вінъ у тінку, тільки вечірній промінь соняшний наче червономъ золотомъ його обсіпає.

Якъ почула я такі слова ласкаві, ажъ за серце мене вхопило. Сльози ринули мнѣ зъ очей; а вінъ простягъ руку, та й поблагословивъ мене. Бачу, й вона увійшла: старесенька, малесенька, ледві одъ землі видно, а ще чуйненька, говірка.

»Оставайся въ насъ изъ Богомъ, молодичко«, каже. »Ти молоденька, то й хату нашу розвеселишъ, и внучечку мою втішишъ. Біжи лишень сюди, Марусечко, до насъ! Ходи, не соромся!... Така вже въ насъ соромляжа, мовъ засвѣтана.«

Взяла за ручку невеличку дівчинку, гарненьку, чорнявеньку, що все зъ-за дверей блискотіла оченятами, та й увела въ хату. »Пожалуй же, Марусенько, молодіцю, вклоніся й пошануй.«

Отъ воно и вклонилось, и привітало мене чепур-

ненько. А я думаю собі: »Якъ-то тепереньки небожята мої кохані? Чи згадують мене?«

Осталась. Живу въ їх місяць, живу й другий; добре мині, такъ що гді! такъ мене жалують, якъ своєю дитину. Ото було впораює у хаті, пообідаємо, та й посідаємо усі въ садку підъ черешнею. Пан'отець тихенько собі сидить та думає, або молитви шепче, або псалми співає — такъ хороше, Господи! Старенька й паніматка гомонять, то те, то інше; я коло їх тулюсь та слухаю. И внучечка качається по садку білимъ клубочкомъ, и до насъ прискочить, и зновъ у гущовині зеленій зникне. Тихенько й любенько день мине, що такъ, здається б, и вікъ свій звігувавъ. Отъ же все мнѣ туга невсипуща! Вони й розважають, и розговорюють. »Не сумуй«, кажуть: »то гріхъ великий. То дитина плаче, бо нічого не розуміє; а доросла, то повинна собі раду дати. Нехай помислить, що, мбже, трапитця й добре ще въ світі; а здоров'я втратишъ — якє вже буде життя! Гді, серце, послухай насъ, старіхъ! Отъ поглянь, який Господь вечір давъ!«

А сонечко заходить, річка течє якъ щирє золото міжъ зеленими берегами; кучеряві верби куняють у воді віти; цвітуть-процвітають маки горідні и високовѣрхи коноплі зеленіють; де, коло білої хатки, червоніє рясне вишневня, чи високий кущъ калини стріху підпірає, закриваючи всю білу стіну; а хатина жъ у розсвітлому горді, якъ у віночку ховається.

И зéлено й червóно, и голубо й бiло, й синé й роже-  
во коло тii хáтки.... Тiхо й тéпло, и скрiзь червó-  
но, и на небi, и на згiр'яхъ, и на водi. Господи!...

»Сей свiтъ, якъ макiвъ цвiтъ; якъ-то на тiмъ бi-  
де!« каже було старá, похитуючи головою.

»Бóже мiй, Бóже!« промóвить панiмáтка стiха.

А пан'отець пiдведе тэмнi бчи вь-гóру: »Слáва  
Гбсподевi!« рече.

## VI.

Одногò дня ранiнько идy зь водою, коли навстрiчъ  
минi чоловiкъ. Глiнула, — та се жь Трохiмъ Ри-  
бeць, изъ нашого села! Бóже мiй! мáло корóмисла  
не впустила, и слóва не промóвлю — зрадила.

А винь: »Такъ сe спра́ и ви тутъ? Ми чýли, та  
вiри не няли. Братъ вашъ дýже за вáми жýритця:  
»Идешъ у Демiнiвку (а я, бáчте, за колéсами), мó-  
»же, сестрý побáчишь«, каже минi, »то скажи, що  
»засмутiла вона мене сiльне, и прошy я ii мiлою  
»прóзьбою, щобъ до насъ вернyлась.«

»Та чи здорóви жь вони тамъ?« питаю плачучи.  
»А дiточкi якъ? Мáбутъ, забyли мене?«

»Дe вже забyли! Идóсi плачуть, що ви iхъ поки-  
нули. Щó жь мáю вáшому брáтовi казати?«

»Кажiть ёмy, що дýже минi жáлко й ёгò й дiтóкъ,  
и сeрце моe вiне... А вже до ёгò не вернyсь! Шко-  
дá мене вмовляти, а сiлувати — тожъ не знáю, хто  
мене присiлуе.«

»А тyтъ же вамъ дóбре?«

»Такъ-то дóбре, що й сказати не мóжно!« Та й  
респовiдаю ёмy, де я служy.

»Зайдiть лишeнь«, кажy, »то я небожáтамъ ябó-  
го гостiнца дамъ. Скажете: тiтка прислала.«

Отъ тамъ узяла кiлько грошенiтъ, то те купи-  
ла, то те, — шлю iмъ. Провóжу тогò чоловiка за се-  
лó та плачу-плачу!

»Скажiть, що я iхъ до самбi смeрти кохáтимy, а  
згáдую що-години, що-хвилини. Куди нi глiну, щó  
нi заговорю, то все iхъ згáдую?«

»Та дóбре жь, дóбре. Чомy не сказати? скажy.  
Прощавайте! Нехáй вамъ Госпóдь помагáе изъ вá-  
шими господарями! Яки-то лóде добрячi! Привiтá-  
ли мене заiздного, якъ семiнiна. Отъ лóде!«

»Такъ-то вже iмъ Богъ давъ, що всi iмъ люббi й  
милi«, кажy ёмy.

»То вже прáвда, що Бóжi лóде!« одказуе чоло-  
вiкъ радiючи.

Провeла ёгò за селó, тогò чоловiка, поплакала...  
Минyло сь тiждень. У субóту бiлю хáту, ко-  
ли бiжить мой Марyсенька: »До васъ гóстi наiхали!«

»Якi?« питаю, а самy якъ огнeмъ обхопило.

»Та тамъ якiйсь чоловiкъ такiй чорнiявий, ви-  
сóкий, и молодiця гáрна, и дiточкi зь нiми. Пита-  
ютця васъ.«

Я й не схаменyсь — стою. Коли бáчу — братъ у  
хáту зь жiнкою и зь дiтьми. Бóже мiй! свiте мiй!

такъ я й зомліла: одно, що радість велика — побачила, а друге — згадала своє горе й лихо.

Почали мене всі просіти: »Ідь та ідь изъ нами. Не послухаєшъ насъ изъ жінкою (и вона просить, тільки сама невесела), то дітокъ нашихъ послухай: вони за тобою що-дня плачуть.«

А дітки якъ очепілись за шию міні, то й не вступаютьця, цілують та просять: »Ідте зъ нами, тіточко наша кохана, ідте!«

»Ні, не поїду.«

Вони й заплакали, мої голубята: такъ слізочки зъ очей и капотять.

Якъ припали вони, то не можна й одхилити одъ мене. Одмовлялась я, одмовлялась, та й мусила послухатись.

Пійшла, попрощалась изъ господарями, подякувала їмъ за милость и за ласку. Вони радіють, хоть и жалко, що одхожу одъ їхъ, та за мене радіють, що Богъ міні давъ — пзновъ до брата іду, у свою хату. Проводили мене хлібомъ-сіллю, поблагословили, а Марусечка, то й плакала за мною, що покидаю її саму.

Увійшла я зновъ у ту хату, що въ їй и росла й дівувала. Здається, що кожний куточокъ веселенько міні всміхається, и я наче помолодшала: зъ діворою кручусь по дворищу, та бігаю; то на улицю вигляну, то въ садокъ кинусь: се жъ бо я й дома!... Та не довго радувалась.

Почала братова мене зновъ допикати. Уже теперъ и ступити міні не дасть; уже нема міні й промітої води: то те не добре, то се не гараздъ! та на свою голову прикликали собі біду! Якъ почне — Боже, Твоя воля! що я й обіла їхъ, и обпила; та якось и про гроби мої згадала, що я їмъ позичила: »Ти думаєшъ, ми тобі гроби винні? Ище съ тебе треба бъ узяти: ти вже більшь хліба въ насъ изіла, ніжъ тихъ грошей було!«

А я позичила братові всі до кошечки, що взяла за худобу, а въ мене були й волі хорші не одна пара, й корови, и овечокъ отара велася, й хату продала; то всі, всі їмъ оддала.

»Ну«, кажу, »коли вже звіла я свої гроби, то Богъ изъ вами! На що жъ ви мене вмовляли вернутись? тамъ міні було добре, якъ у рідного батька!«

Вона затіхла; бачить, що вже дуже мене скривдила, та, мабуть, побоялась, щобъ братъ не сварився.

## VIІ.

Я такі того жъ дня й пішла одъ нихъ, не прощаючись. Брата й дома тогді не було. »Уже якъ тамъ тяжко ні буде«, думаю, »а въ-друге не вернусь! пійду світъ за очи, щобъ мене й не знайшли, и не просили!« Бо такé въ мене серце хибке, що й не встою, якъ зновъ проситимуть та молитимуть. И надумалась ити въ Київъ.

Заходила въ Дем'янівку. Хотъ и въ стороні, та дуже жадалось мині побачити своїхъ першихъ господарівъ. Попоклакала тамъ, и вони зо мною посумували.

»Пійду до Києва«, кажу їмъ. »Якъ далеко буду, то про мене забудуть, та чи незабуду й я свого лиха.«

»Нехай Господь помагає! иди зъ Богомъ; а коли схочешъ до насъ вернутись, вертайсь! Ми раді тобі будемо, приймемо тебе, абі живі були.«

Вийшла я одъ нихъ веселійшъ, теплимъ ранкомъ. Пійшла собі дорогою.

Перехожий, проізжачий — що їхъ тамъ на шляху ні кідалося въ вічи, ніхто мене не занявъ, спасібі Богу! И Москаль прийде — мине; и крамарьській візь простугонить, и панъ четвернею пробіжить — тільки тебе кұрявою обнесе, та й зновъ съ поля вітерецъ повине и зазеленіють тобі гаї й степі; де-коли озеро забличить, чи річка розливається. А що хідка чумакивъ не одна наvertsалась на очи, то втіпно мині було добре слово почути: »Магайбі!« абб дорogi распитатьця: то жъ усе зъ нашихъ, прбстїхъ людей, що гора зазнало и дома, и въ дорозі, то й душі живбі не цурається.

За тїждень прийшла въ Київъ. Красний, Боже, який! А що все святі церкви, то й не сказати! А людей, людей! безъ лігу, та все чужі — минають и не глянуть на тебе. Спочила коло святбі Лаври, та й пійшла собі міста питати. Хожу, хожу, тільки улиці й заўлки перекрещую. Увійшла въ базаръ,

сей такі точокъ Подольский, — стоить кұпочокъ молодїць и дївчятъ. »Боже помагай!« кажу.

»Спасібі!« А самі оглядають мене, яка й звідки.

»Чи не знаєте«, кажу: »де бъ тутъ службу можно знайти?«

»Эге! ми й самі ждемо, молодїчко!«

А се вони, бачъ, вийшли, чи не найме хто: такъ уже тутъ заведено.

»Коли ваша ласка«, кажу, »то й я собі коло васъ стану.«

»Становїтця, ми не боронимо.«

Стою я да дивлюсь: людъ якъ та комашня копощетця, одно на одного наступає, зіхдятьця, розіхдятьця, гомонять, кричать, — и люде й панї, й мїщане; стукотить, гуркотить. Той своє продає, той приціняетця до чужого. Дві молодїчки гарненько цокотять у-двозі, а тутъ дїтвора змагається — чогось не подїлили. Перекупка, якъ жаръ червонолиця, стала противъ сонця, бряжчить коралями та вигукує: »Э, э! коралї добрі! дивїтця жъ бо, молодїчко! Ось купи, мой любочко, купи, примїрай до лиця! ну жъ бо, ну, не соромся!« звивається вона коло повновїдої, тарної молодїці у білій сорбчї и въ зеленїй хустцї. Молодїця не хоче, а вона такі зачепїла їй за шїю намісто та кричить: »Дивїтця, дивїтця, добрі люде, що въ мене молодїця, якъ калина, якъ яблучко, якъ дївочка, якъ паняночка!«

»Та пустїть мене, Богъ изъ вами!« одбивається

молодїця. »Я й ваше намісто порвў! Отсе справді! чого тсе на мене напались?« А самá засорбмилась, почервонїла якъ вишенька, и досадно їй, очїці блищять, и смїєтця.

Москаль, що якесь старе залїзо продававъ, задивився, стоїть и всміхаєтця, и не чує, що жвавий мїщанинъ у чемерці штовха єго: »Москвá, Москвá! чи продаєшь залїзо?«

Постóяли ми тамъ годїну, а мóже, й бїльшь. Якáсь пристáркувата пáні до насъ иде.

»А чи нема тутъ такої молодїці, щобъ помїсячно згодїлась?«

»Чомў нема?« кажутъ усї. »Мóжно й на мїсяць изгодїтись.«

Та й почали договорятись. Каже та пáні: робї мнї й те й те, и дрўге й трете, и все, и бїлі й варї, и ший и мий. »Дамъ тобї на мїсяць карбóванця!«

»Шукáйте собї де їнде«, кажутъ їй, одступáючи одъ неї. А вона до мене: чи не згожўся я?

»Добре, пáні!«

Та й пїйшла за нею. »Все«, дўмаю, »що-небудь запрацюю собї. Роботи не боїсь: треба жїти, то треба й робїти, щобъ не булó одъ Бóга грїхá, а одъ людєй соромá. Нема нїгде хлїба лежáчого.«

## VIII.

Привелá мене пáні до своєї господи. Незелїчкий будїночокъ; кїмнáтки низєнькї, похїлі, а про те

стóльчики свякі, коло стїни рядóчкомъ, и зáвиси на окóнцяхъ, и дзєркальце висїть, — хоть тамъ таке, що якъ подивїтись у єго, то й себе не пїзнáєшь: такъ тобї перекрївить облїччя... Стрїла насъ пáнпочка, вже дорóсла й огряднєнька собї, нї врóку.

»Щó, мáмїньго«, питає, »нанялї?«

»Ось иде за мнїю. Якáсь селючка нагодїлась.«

»Отсе, мáмо! щó зробїте, то все не до ладў! Нá що вамъ селючка здалась? Вона нїчого не вмїє, а нї плáття вигладити, а нї вслужїти догодне: Хибá будемо на неї дивїтись, якъ на малєвану!«

Стўкнула дверїма, ажъ стóлички всї скакнўли, якъ живї, и вїйшла.

Бáчу, що мнї не дóбре тутъ будє! Дє жъ такий хто чувáвъ, щобъ дитїна такъ незвичáйно сь пїтїмою своєю мáтїнькою поводїлась?

А старá й слóва дочцї не промóвила.

»Варї«, каже, »обїдати, молодїце!« Розказáла мнї всї тамъ порядки и навчїла, щó й якъ, та й покїнула мене самў вь хáтї.

На обїдъ прїйшовъ и чоловікъ її сь крамнїць, — такий висóкий, чорнївий, у сїнїй чемерці, очї ємў веселї й бїстрї. Поклонївсь мнї, та й каже: »Глядї жъ, молодїчко, шанўйся, то будемо сватáми й братáми!«

Спасїбї ємў, розвáживъ мене трбхи тимъ слóвомъ дóбримъ. Тяжко робїла я, Бóже, якъ тяжко! цїлїсїнький день у робóтї; одво ще не скїнчў, вже дрў-

ге мене дожидає. Старá й самá годінки не посидить дурно; а дочка була вже така вигадчиця, що нехай Господь боронить! Сходить сонечко — вона вередує, и зайде — вередує. И те не добре, й те не до ладу, и не такъ говоришь, и не такъ ходишь... Та коли бъ же на мене одну, ато й на свою рідну матірь гримає: »Чому«, каже, »въ насъ не такъ, якъ у Іванівських панівъ, що въ їхъ усє по-панськи, лóбе й мїле? А въ насъ усє по-мужицькому. «Я«, каже, »такъ жити не можу!« Та й сїде плакати. Мати вговорює, аж падає коло неї: »Не плачь, дочко, не плачь! Богъ дасть, и въ насъ по-панськи буде!«

А бáтько такї прѣсто було каже: »Ой, дочко! не дурій! Щó се ти химеруєшь, якїсь панські роскоші всє вертáтця въ тебе на думці. Гляди, щóбъ съ тебе добрі люде не сміялись!«

Вона розгніваеця й вибіжить.

»А щó?« каже було до жінки: »Богъ насъ покарає, що ми такъ дитину роспустили! Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеця. Не потурай їй, жінко, бо кáятись будешъ! Чому ти її на розумъ не навчишь? ти жь мати, ти перша порáдниця. Вона въ тебе увесь день Бóжий сидить та гáви лóвить, и за холодну вóду не візьметця. Ти все за багатшими пнєсєя; придивїсь лишєнь, то й побáчишь, що нї за чимъ гнáтись. Такъ повелось тепєрь, що абї на переднїхъ колєсахъ добре, а на заднїхъ и не віть що!... Коли жалуєшь дитину, то

навчáй грóзьбою, коли не можна прóзьбою.«

А дочка не дуже-то й слухає матери: загне голову, якъ муштровий кїнь, та й вийде зь кїмнати.

Послávъ Богъ імъ лихо: захорувávъ господарь та хутко и вмерь. Якъ умірававъ, покликавъ дочку, та й каже: »Доню мой мїла, доню мой лóба! багáцько ти мене журила, та нехай тобі Господь подарує! Послухайся мене хоть тепєрь, не пниєся въ панї, не гордуї своїмъ рóдомъ. Твій рідъ хорóший и величний: не плодївъ нї злодївъ, нї душогубцївъ, якъ инші багатїї родї. Живї, доню, якъ Богъ тобі давъ, шануй стару нєньку. Нехай би ти коло неї впадала, а не вона на старости лїтяхъ коло вередливого дівчати! Послухайся, доню!«

Вона тїлько плаче та въ рúку єго цілує. Поблагословївъ її та зновъ питає: »А щó, доню, памятаєть мій завїть тобі?«

»Памятаєтиму, тáтоньку мїлий!«

Поховáли єго на Скавиці. Нарóду зїйшлося, мїщанъ, що нїгде було й орїшку впасти. И не чула, щóбъ хто лихимъ слóвомъ обнїєсь нáпого покїйника; всї царства Бóжого єму жадають: такий добрячий бувъ чоловікъ!

## IX.

Отъ дівчина й схаменулась-була трóхи: и матерї помóже въ чому, и до мене по-людськи заговорить. А тамъ якъ почали вчáцати якїсь приятельскї вер-

хоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що, и дѣла не сидітця, и робити вже годі: все бѣ у гостину, та щобъ убрання все нове та хорѡше на їй було. Якъ дѣла, то до півдня бѣде вѡіратись та начепляе на себе всѣго, що треба, а чого й зовсімъ не треба, якъ на кілокъ у комбрі. Аби трѡхи въ матері забряжчало въ каліточці, заразъ и почне вимагати. А мати така, що послухае й оддасть, та потімъ нікому такъ гірко, якъ мині, бо старá хѡче те у хазійстві навернути, що дочка витратила, — та й тхнути мині не дає: роби, та й роби!

Давъ Богъ вѣсну, віе тепломъ, изъ стріхъ вода капле, сонечко веселенько світить, тáne снігъ, зазюрчали по улицяхъ струмѡчки, садки зазеленіли... Стáли на прощу люде сходитись. Звідки вже не тягнутця у той Київъ що вѣсну! Прийшли и зъ нашого села, якосъ у базáрі вгледіли мене й пізнали.

»Якъ же Господь милує?« питаютьця. »А твій братъ дуже на тебе гніваецця. Издивъ за тобою у Демінівку, та тамъ дознався, що ти ажъ у Києві. «Коли вона така», каже, »що мене бѣдає, якъ лихѡго пана, що їй не жалко; то й я одцурáюсь її!«

»А якъ вони живуть?« кажу. »Чи здорові, чи живі всі діточки? Чи гараздъ у їхъ у господі?«

»Дѣ тамъ! такі стáли голі, якъ Турецькі святі. Чогось не ведѣтця їмъ. Господь їхъ святий знає, що-то такє! Мѡже, то вáші слѣзи їмъ одливаютьця. Зъ-убѡжіли такъ, що часомъ и хлѣба позичають.«

»Землякі мої любі«, кажу їмъ, »якъ би то мині васъ ище побачити? Чи не зайдете до мене? Я маю дѣщо братові переслати, то будѣте ласкаві, візьміть.«

»Добре«, кажутъ, »на рáнокъ наготуй, то візьмемо.«

Я вже п'ять карбѡванцівъ грошіма загорювала та ще скриньку: то хустку купила, то сорѡчокъ справила кїлько. Отъ узяла я ті грѡши въ каліточку, чотирі карбѡванці братові послала, за п'ятого купила то намістечка дівчаткамъ, то серѣжечки, то крѣстики хлопцямъ, то перстники, и стрічокъ, и спідничку старшенькій небѡзі, — нехай мене згадують кохані діточки!«

Провелá земляківъ, та й зъ дѣмки мині не йде братня бѣда. »Бѡже мій милий! мѡже, справді се їмъ мої слѣзи одливаютьця. Нехай же Мати Бѡжа прощає мене грѣшну, що я свойму рідному братіку лихѡ наплакала! Та й плакати мині не гѡже: є й нещасливші одъ мене, и убѡгі й недужі, та живуть, а я й здужаю, дякувати Господеві, и зароблю собі и хлѣба шматѡкъ, и сорѡчку. Се мене й Господь не помилує, коли впаде хоть слізка зъ моїхъ очей за себе самую. Коли вже плакати, то за брата, що въ єго й жінка, й дітки дрібненькі.«

Надумалась я та ніби мині й працювати веселіше стáло. Якъ ужє ні гордувала, якъ ні орудувала мною пáнничка, а перетерплю. »Мѡже, ласкавостю своєю та покірливостю втихомірю її«, було думаю. Та не



такá-то вона вдалась! Бачить, що корюся, та ще гірш менé зневажає, а далі й бити вже порвалась.

»Богъ изъ вами«, кажу, »нехай хто інший вамъ служить, а я не хочу. Менé зъ-роду ніхто ще не бивъ, та Богъ міні дасть, що й не буде бити ніхто, поки віку мого!«

»А ми тобі грóшей не дамó! Добудь місяця. Не дослуживши не сміемъ кидати: ми грóшей не дамó!«

»Та ви зъ моїхъ грóшей не забагатієте; а я бідна не буду. Не оддастé, то міні Богъ оддасть.«

Старá почала вмовляти: останься, та й останься; бо жалувала менé, що я їй щиро робила, не линувалась и слухніна була, — отъ якъ той товгачъ: що міні загадають, те й зроблю.

## X.

Коли ми тутъ свáримось и мíримось, у ворóта хтось вóзомъ уїзджає. Глянула, та й очамъ своїмъ віроньки не йму. Се жъ мій братічокъ ріднесенький!

Вибігла до ёго: »Братіку, мій соколе! А міні казали, що ти дуже гніваєся на мене!«

»Ні, сестро моя рідна!« говорить. »Такъ ужé я звівся, що а ні гніватись, а ні жалкувати ні на ко́го не маю! Нужда менé зстáрила и звялила.«

Бачу я съ першого погляду, що вінъ зовсімъ изъ лиця спавъ, ажъ почорнівъ. А який же то парубкомъ бувъ! И веселій, и повновідий, якъ місяць.... Такъ менé й облили слéзи.

»Чого тебе Господь привісь, брате?«

»Здумавъ собі, та й поїхавъ. Дуже вже сумъ великий на мене напавъ. Хотівъ тебе побачити и світу Божого повидати.«

Сіли ми въ бра́мі, та й говоримо собі, жу́римось, и часъ намъ не змигнётця. Вінъ міні оповідає, якé въ ёго убожество настало, и якъ жінка, хоть и любить, та неспокійна дуже, и якъ діточкі ростуть и менé згадують. Почули одъ людéй, де я и щó, якъ проживаю, то раділи такъ, що Господи!

Я й кажу ёму: »Братіку мій коханий! Ти въ мене оди́нь у світі: ти въ мене й батько, и дитина, и родина. Поки здужаю я працювати, працюватиму для тебе та для твоїхъ дітóкъ. Немá въ мене теперъ нічóго, тільки два карбóванці зарблені въ панівъ, та не знаю, чи оддадуть, а хочу я згодитись на рікъ. Вони менé вмовляють остáтьця, то нехай дадуть ми́ні напередъ грóши.... Отъ візьмешъ, та й справишъ, собі, щó тамъ найхутче тобі треба.«

»Спасібі, сестро!« А самъ ажъ гнётця.

Я пійшла до панівъ. Тільки на порігъ, а старá й питає: »Чи останеся? Щó те ліхо згадувати!« каже. »Моя дочка ніколи тебе обіжати не буде: се вона такъ щось изъ нездоровья.«

»Та коли ти обіжаєся«, промóвила дочка, »то я й не доторкнусь до тебе.«

»А якъ же міні, панночко, не обіжатись? Хіба се ви менé пожалували, чи щó, щóбъ я вамъ дякувала?«

»Та вже годі!« перебиває старá. »Годись на рікъ. Щó схочешь?«

»А я хочу двадцять карбóванцівъ«, кажу́. »Дасте́, то зостану́сь, а ні, то пі́йду де вь́ друге́ місце́ служити. И грóши хочу всі напередъ.«

Вони́ почали́ торгуватись: и дуже́ дóрого, и грóши не мóжна разóмъ. А я, якъ сказы́ла, то й не одступáюсь одъ свогó слóва.

»Ну«, кажутъ, »ничого́ съ тобóю робити! Дамó двадцять рублívъ, тилько́ не всі разóмъ, Дай сво́ю бума́гу, а тобí ось пятна́дцять карбóванцівъ.«

»Візьму́«, думаю́ собі, »хоть пятна́дцять: ёму́ те-переньки́ дуже́ потрібно.« Одала́ ту бума́гу, що пан'отець́ мині́ давъ, узяла́ грóши, подякувала́, та й до брата́.

»На«, кажу́, »браті́ку мій! Нехáй тобí на дóбре поживáння бóдуть!«

Побу́въ вінъ́ зо мною́ два дні́. Весело́ було́ й про-кiну́тись, що побáчу ёгó, поговорю́. Щó-то рiдне́ та сво́є!

Служу́ та́ки вь́ тихъ́ самiхъ́ панiвъ́. Ищ́е два мi-сяци́ мині́ до рóку остáлось. Вáжко, Бóже, якъ ле-дáчому годíти! та вже́ наня́лась, якъ продалась, — треба́ служити! А добóду рóку, то, мóже, дасть́ ми-ні́ Господь́, що дóбре місце́ натравлю́ собі. Аби́ схó-тивъ́, то знайде́шь на своí рúки́ му́ки!

19. Пiвпiвника. Гишпанська́ дiтська́ казочка.  
По-нашому́ росказы́в Па́нько Казю́ка . . . 3
20. Дзвонарь. Оповiд. Данила́ Мордовцова. . . 2
21. Листí съ хутора́. Листъ́ I и II. про го-  
роди́ и села́ . . . . . 5
22. — Листъ́ III. Чо́го стоiть́ Шевченко́, яко́ по-  
етъ́ крiвний . . . . . 5
23. — Листъ́ IV. Про́ злодiя́ вь́ селí Гакiвниці. 6

1867.

24. Дупобаний́ рóзумъ. Оповiд. Гр. Квiтки  
(и сновья́нника). . . . . 5
25. Салдатка́. Оповiд. Данила́ Мордовцова. 5
26. Не такъ́ ждалось, да такъ́ склалось.  
Оповiд. Петра́ Кузьменка. . . . . 5
27. Ледащíця. Оповiд. Марка́ Вовика. . . . . 5
28. Сестра́. Оповiд. Ею́ жъ. . . . . 7
29. Вíкупъ. Оповiд. Ею́ жъ. . . . . 5
30. Перебендя́. Дума́ Тараса́ Шевченка . . . . . 2
31. Забо́ханий чортъ́. Оп. Олексí Стороженка. 7
32. Гóлка. Оповiдáння Ею́ жъ . . . . . 5
33. Якъ́ Богъ́ дасть, то и́ вь́ вiкно́ подасть.  
Оповiдáння Ею́ жъ . . . . . 3
34. Вчи́ лiннвого́ не мо́лотомъ́, а голо́домъ.  
Оповiдáння Ею́ жъ . . . . . 2
35. Се́ така́ баба, що́ чортъ́ їй на маховихъ́  
вилахъ́ чóвоти оддава́въ. Оповiд. Ею́ жъ 3
36. Цíганъ. Урiво́къ изъ́ ка́зки П. Ку́лиша. 2
37. Сiчовí гóсти Чупри́на и Чорто́усъ.  
Оповiдáння Па́нька Казю́ка . . . . . 5
38. Гордо́вiта пара́. Оповiд. Петра́ Зивоци́я. 3
39. Листí съ хутора́. Листъ́ V. Хто́ такий  
Хуторя́нинъ. . . . . 3

560361

150 023

М. 76977, 560355-560361

Всі оді книжечки продаютьця:

У Петербурзі у Данила Семіновича Каменецкого (на Михайловському плацу, у господі Брилова, кв. № 34).

У Петербурзі купують усі, хто бь захотів одь себѣ вже продавати. Якъ купують одь-разу ка бованицю 26, чи й більшь, то збавляється изъ ціні 20% пересилка вже, чи по пошті, чи по транспорті (скіи придецца на вагу), боштомъ того, хто купує.

У Полтаві у Василя Ловгиновича Трунова.

У Києві у Катерини Олександровни Биць (на Новій будові, близько Конного майдану, у господі Лобчихи).

У Харькові у Петра Олександровича Лобва (на Малій Панасівці, у господі Праведникова).

У Чернігові у Степана Даниловича Юса.

У Одессі у Олександра Семіновича Великашча.

Ві Львові (Lemberg) у книгární брата Олександровицького.

Хто виписуватиме книжечокъ по пошті на карбованця, чи й меншь, має доплатити до ціни ще четвертакъ на пересилку (за фунтъ ваги). На пересилку книжечокъ на два карбованця (абб хочъ и на двохъ, та більшь одного карбованця) доклад ваговихъ за два хити — срібна копа; на три бованиці — ваговихъ тройкъ, и такъ далі.

Одобрено цензурою. С. Петербургъ. 4 сентября 1862 г.



Бібліотека імені І.І. Мечникова